

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

סלט מסעודה בשרית לחלבית, מפות נפרדות - מקורות והערות

1. בירושלמי פסחים (פ"ו ה"ד) שנינו, "תני חגיגה הבאה עם הפסח היתה מתבערת עמו. איתא חמי חגיגה נאכלת לשני ימים ופסח נאכל עד חצות תימר הכין בעולה עמו על שולחנו התבשילין העולים עמו על השלחן צריכין להתבער עמו. א"ר יוסה הדא אמרה ההין דאוכל חובץ ובדעתיה מיכול קופד צריך מבער פיסת". וביאר בקרבן העדה (שם), "זאת אומרת מי שאוכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך לבער גם החתיכת לחם שהיה על השלחן בשעה שאכל הגבינה", וטעם דין זה נתבאר בפני משה (שם) "שמה יבא לאכול ממנה אחר הבשר".

ובטור (סי' צא) נראה שפירש דלא כפני משה, אלא שהטעם הוא שמה יגע הבשר בחלב ויאסרו שניהם, וזהו ברותח וגזרו גם בצונן. אמנם הש"ך בארוך כתב שאין פירושו של הטור מוכרח בירושלמי.

ולהלכה פסק המחבר "מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך לבער מעל השלחן שיורי פת שאכל עם הגבינה".

ובשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן לח) כתב "ובדבר מי שאוכל גבינה ורוצה לאכול בשר שאיתא ביו"ד סי' פ"ט שצריך לבער שיורי פת שאכלו עם הגבינה שהקשה ידידי שמשמע שצריך לייחד פת למאכלי בשר לבד ולמאכלי חלב לבד ולמה אין נזהרין בזה, הנה האיסור הוא רק על שיורי חתיכת הפת שאכלו בה הגבינה או אף על החתיכה קטנה שחתך כדי לאכול עמה הגבינה שעל זו אינו נזהר כיון שחשב לאוכלה עם הגבינה ולכן אף אם יאמר שלא נגעה בה הגבינה הוא כמלתא דלא רמיא עליה ולא אדעתיה כדאיתא בסי' י"ח בש"ך סק"ח. אבל פת הגדולה שהיא עומדת בין למאכלי חלב בין למאכלי בשר נזהרין בה ואין לחוש שמה נגעה בה הגבינה או הבשר.

וניחא מה שבירושלמי פסחים פרק ו' הלכה ד' שהוא מקור דין זה לגירסת הטור בסי' צ"א איתא א"ר יוסי הדין דאכיל חובץ ובדעתיה מיכל קופד צריך מבער פתיתין וכן הוא גירסת הב"י והגר"א בסי' פ"ט ואף לגירסתנו מבער פיסת נמי הוא כוונת פתיתין אך נקט לה בלשון יחיד. (ותמוה מאד פי' הפ"מ שמפרש פיסת חתיכת הגבינה שעל פירוש זה הקשה בעצמו במה"פ שמתני' היא בכל הבשר, הא מפורש בטור וב"י שהוא לבער פתיתין של הפת שאכל בהן הגבינה) משום דדוקא הפתיתין מהחתיכה שאכל בה הגבינה אוסר ולא פת הגדולה והוא מהטעם דבארתי שנזהרין בה. וגם בהא דלעיל מזה שבשר החגיגה שעלה על השלחן עם הפסח צריכין להתבער בחצות משום דבשר שעולה על השלחן הדרך שהוא לאוכלו כולו ולכן לא נזהרו מליגע בפסח ואף כשאמרו שלא נגעו אין נאמנים מטעם דלא רמיא עלייהו לאיזדהורי. ולכן כשמוכח מזה על הפת שאכל בה חובץ נמי ליכא ראייה אלא על החתיכה קטנה שהיתה בדעתו לאוכלה כולה ולא על פת הגדולה. אך מי שרוצה להחמיר שלא לאכול כל הפת שהיה על השלחן של מאכל גבינה עם בשר או להיפוך אף שאין בה חשש לדינא, יש בזה מעלה להרחקה יתירא וזהו כוונת הג"א בחולין פ' כל הבשר סי' ז' שכתב ומצוה מן המובחר היכא

דאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השלחן הלחם וכל המאכל שעלו עם הגבינה על השלחן עיין שם דכוונתו אף לפת הגדולה ואינו מדין הירושלמי דשם הוא דין ממש ואיך כתב שהוא רק למצוה מן המובחר אבל הוא סברת עצמו שכיון שעל החתיכה שאכל עמה הגבינה איכא איסור שייך שיהיה מצוה מן המובחר על כל הפת שהיה על השלחן".

ועל פי זה כתב בילקוט יוסף (איסור והיתר ח"ג סי' פט סע' ד), "סלטים שהיו על השלחן בארוחה בשרית, ונותרו מהם, אין ראוי לאכלם בארוחה חלבית, אם לקחו מהם במזלג או בכף שאכלו בו בשר שיש לחוש שנפלו לתוכם שיירי בשר. אבל אם לקחו מהם בכף או במזלג המיוחד לסלטים, מותר לאכול הנשאר עם חלב".

ובהערה כתב בשם האגרות משה, "דכל זה הוא מן הדין, אבל מצוה מן המובחר שכל המאכלים שהיו על השלחן כשאכל גבינה, יעבירם מעל השלחן כשבא לאכול בשר, ובפרט במקום שנמצאים קטנים הממשמשים בכל".

2. כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' עו) "שאלת אם מותר לאכול גבינה על גבי מפה שאכלו עליה בשר אם לאו מפני שהמפה בלועה מבשר. והבאת לראיה קצת לאיסור. ההיא שמעתתא דפרק דם חטאת (חולין צה ב) אשר תבושל בו אין לי אלא שבשל בו עירה לתוכו רותח וכו'. ושאלת לפרש לך אותה שמועה.

תשובה: הדבר נראה לי ברור שאסור לאכול גבינה על מפה שאכלו עליה בשר. וכן לאכול בשר על מפה שאכלו עליה גבינה. לפי שאין לך כל מפה ומפה שאין עליה כמה טיפי בשר שאכלו עליה. ולא מחמת מה שנבלע בתוכה אני אומר שהבלוע אינו יוצא אלא ע"י דבר חם. ואם משום בלע היה אסור להניח עליה גבינה חמה אבל צוננת לא. אלא שאני אומר וכן האמת שלכלוכי בשר יש על המפה. פעמים הרבה שנפלין עליה טיפי התבשיל וזה תדיר תדיר וכן שמקנחין עליה סכין שחותכין בה הבשר. וכל שהוא בעין כשמניחין עליה גבינה בין חמה בין צוננת נוגעין זה בזה לפחות והדחה מיהא בעי. וכדתנן צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יהיו נוגעין זה בזה. ואקשינן עלה בגמרא וכי נוגעין זה בזה מאי הוי צונן וצונן הוא. ואהדרין נהי דקליפה לא בעו הדחה מיהא בעו. ועוד שזה חמור יותר. כי הרבה פעמים ידבקו לכלוכי הבשר בעצמו בגבינה עצמה או בלחם אשר הוא אוכל עליה ויאכל בשר וגבינה בתפישה אחת. וזה דבר ברור. ועל כן אנו רגילין לשמור עצמנו מזה הרבה שומר נפשו ירחק מהם".

ופסקו המחבר (יו"ד סי' פט סע' ד) להלכה, "ואסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר".

ובפתחי תשובה (ס"ק ח) הביא בשם הרדב"ז (ח"ב סי' תשכא) שדברי הרשב"א נכונים דווקא במניח המאכלים על המפה עצמה, אבל אנחנו שמניחים האוכלים בתוך כלים ולא על המפה עצמו, מספיק להפוך את המפה ולהסיר את השאריות.

ובספר בדי השלחן (סי' פט ס"ק קב) כתב בשם המנחת יעקב לחלוק על הרדב"ז ושאינן לחלק בין אם האול מונח בכלים ללא, וסיים "וכהיום המנהג לפרוס תמיד מפה אחרת אפילו כשאוכל בקערה או שאוכלים אחד מהם על השלחן עצמו בלא מפה ופורסים מפה להשני ואין סומכים על קינוח השלחן והדחתו לאכול שניהם עליו אף שמצד הדין היה רשאי בכך".

ובילקוט יוסף (שם סע' סה) כתב שיש שנהגו להחמיר ולהצריך שתי מפות אולם מעיקר הדין אם אוכלים בכלים והאוכל לא מונח על השלחן עצמו, לא צריך להחליף מפה ודי לנקותה מהשאריות.

ובעניין שעונית כתב שם (ס"ק סו) "מפה שעונית או ניילון שעל ידי ניגוב היטב יוצא כל הלכלוך הדבוק בה, יש להקל לאכול עליה בשר אחר גבינה, וכך להיפך לאחר המתנת שש שעות, אפילו אם המאכלים עצמם מונחים על המפה [ולאו דווקא שמונחים בצלחות], ובלבד שינקה היטב את המפה במטלית לחה להסיר את כל הנדבק, ואחר כך ינגב במטלית יבשה. וכל שכן אם אוכל באמצעות צלחות. ובשבת ויו"ט יש ליזהר שלא לנגב בחוזק במטלית לחה. ומפה שאפשר להשתמש בה בשני צדדים וניכר הבדל בין הצדדים כדי שלא יתחלף, מותר להשתמש בה לבשר ולחלב".

עיקרי ההלכות.

- א.** סלט שהוגש בסעודה בשרית, אין להגישו לשלחן בסעודה חלבית.
- ב.** אם משתמשים בכלי מיוחד להגשת הסלט, מותר להגישו בסעודה חלבית. אבל ראוי להמנע מזה.
- ג.** מעיקר הדין צריך מפות נפרדות לסעודה חלבית ולסעודה בשרית. אמנם המקל ומסתפק בנקיון טוב של המפה, יש לו על מי לסמוך.
- ד.** שעוונית או ניילון וכד' מספיק לנקות היטב.

א. סלטים שנשארו מסעודה בשרית, בסעודה חלבית.

כפי שכבר למדנו, חז"ל גזרו כמה הרחקות בדיני בשר בחלב. אחת ההרחקות היא ששלחן שאכלו עליו בשר לא יאכלו עליו גבינה (וכן להיפך) כל זמן שלא ינקו אותו משאריות הפת שמונחים עליו מהסעודה הקודמת. להרחקה זו מצאנו שני טעמים. הטור הסביר שהחשש הוא שמא יגע האוכל בעודו רותח בשאריות ויאסר וגזרו בצונן. לעומתו, בפני משה ביאר שהחשש הוא שמא יבוא לאכול מן השאריות ויאכל בשר בחלב. לכן, סלטים שהוגשו לשלחן בסעודה בשרית, אין להגישם בסעודה חלבית, לפי שיש חשש שמא נפל בסלט מעט בשר. אמנם, אם להגשת הסלט משתמשים בכף נפרדת ולא באותם כלים בהם משתמשים לאכילה, מעיקר הדין מותר להשתמש בסלט בסעודה חלבית, אבל מצוה מן המובחר לא לעשות כן¹.

ב. האם צריך מפות נפרדות לחלבי ובשרי?

כאמור לעיל כל זמן שהשלחן לא נקי משאריות מהסעודה הבשרית, אין לאכול עליו סעודה חלבית (וכן להיפך). לכן מעיקר הדין אין לאכול חלבי על מפה שאכלו בה בשרי, כי הרבה פעמים המפה מתלכלכת ויש עליה שאריות של בשר או חלב.

אולם, בשו"ת הרדב"ז כתב להקל בדין זה, שאם לא מניחים את האוכל על השלחן אלא אוכלים בכלים, מספיק להפוך את המפה ולנערה. והמנחת יעקב חלק עליו והעלה להחמיר בכל מקרה. למעשה מעיקר הדין יש להשתמש במפות נפרדות לחלבי ובשרי וכך ראוי לנהוג. אמנם המקלים לנקות את המפה היטב, יש להם על מה לסמוך. ובשעונית או ניילון, מספיק לנגב היטב שיצא כל הלכלוך ואז מותר לאכול עליה אפילו אם מניחים את המאכל ישירות על המפה².